Αντιρατσιστική, Αντισεξιστική και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση

Ενότητα 4: Ρατσισμός (2)

Δημήτρης Θ. Ζάχος
Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης

CC BY SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ρατσισμός (2)

CC BY SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Περιεχόμενα ενότητας

1. Ο φυλετικός ρατσισμός.
2. Τα τρία επίπεδα του ρατσισμού: ατομικός, πολιτισμικός ή νεορατσισμός και θεσμικός.
3. Ο ρατσισμός στην εκπαίδευση.
4. Σύνοψη.

Σκοπός ενότητας

- Σκοπός της ενότητας είναι η ανάλυση των εννοιών του φυλετικού και του πολιτισμικού ρατσισμού, καθώς επίσης και η αναγνώριση του ρατσισμού στην εκπαίδευση.

Ο φυλετικός ρατσισμός

Ορισμός ρατσισμού

- Ως ρατσισμό μπορούμε να ορίσουμε κάθε εκδήλωση **μισαλλοδοξίας**, **εχθρότητας** και **χρήσης βίας** εναντίον προσώπου ή ομάδας προσώπων λόγω **εθνοτικής, θρησκευτικής, πολιτιστικής, κοινωνικής ή εθνικής διαφοράς** (Miles, 1989).

Φυλετικός ρατσισμός Ι

- Είναι η αντίληψη σύμφωνα με την οποία τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά και οι ιδιότητες (οι πνευματικές ικανότητες, οι ψυχικές και ηθικές ιδιότητες), καθώς και η ανθρώπινη συμπεριφορά **καθορίζονται** από τη «**φυλή**».

Φυλετικός ρατσισμός ΙΙ

- Το ανθρώπινο γένος είναι διαιρεμένο σε «φυλές» (**από τρεις μέχρι σαράντα**), οι οποίες ιεραρχούνται με βάση βιολογικά χαρακτηριστικά, η δε **ενδογαμία** αποτελεί το βασικό μέσο προφύλαξης από τον εκφυλισμό του ανθρώπινου είδους και γι’ αυτό η ανάμειξη μελών διαφορετικών «φυλετικών» ομάδων θα πρέπει να αποφεύγεται.

Άρια Φυλή- Ράτσα (Aryan) =Ευγενής.

Φυλετικές ομάδες

- **Εικόνες 1-3**: Οι εικόνες συμπεριλαμβάνονται στο βιβλίο «*Baron Cuvier's Natural History*» (1890), όπου υποστηρίζεται ότι το ανθρώπινο γένος διαιρείται σε 4 κατηγορίες με κριτήριο το χρώμα του δέρματος.

Φυλετικός ρατσισμός ΙΙΙ

- Στην περίπτωση του βιολογικού ρατσισμού, μέσω της φυλής συνδυάζονται και αποδίδονται σε ολόκληρες πληθυσμιακές ομάδες ιδιότητες και αποτελέσματα τα οποία δεν ισχύουν και τα οποία ενεργοποιούνται τεχνητά επειδή ο ρατσιστής ισχυρίζεται ότι υπάρχουν.
- Η κατηγοριοποίηση των φυλών
- Η αποικιοκρατία, η δουλεία

Η σύγχρονη βιολογία έχει δείξει ότι

1. Οι άνθρωποι έχουν κοινό το 75% του γενετικού τους υλικού.
2. Στο υπόλοιπο 25% εμφανίζουν ποικιλότητα, η οποία οφείλεται:

- Κατά 6.3% στη διαφοροποίηση αυτού που παραδοσιακά ονομαζόταν “μεγάλες φυλές”.
- Κατά 8,3% στη διαφοροποίηση σε έθνη.
- Κατά το 85,4% σε διαφορές μεταξύ των ατόμων του ίδιου έθνους, του ίδιου λαού, της ίδιας φυλής κ.λπ.

(Τσιάκαλος, 2000)

Εικόνα κατά του ρατσισμού

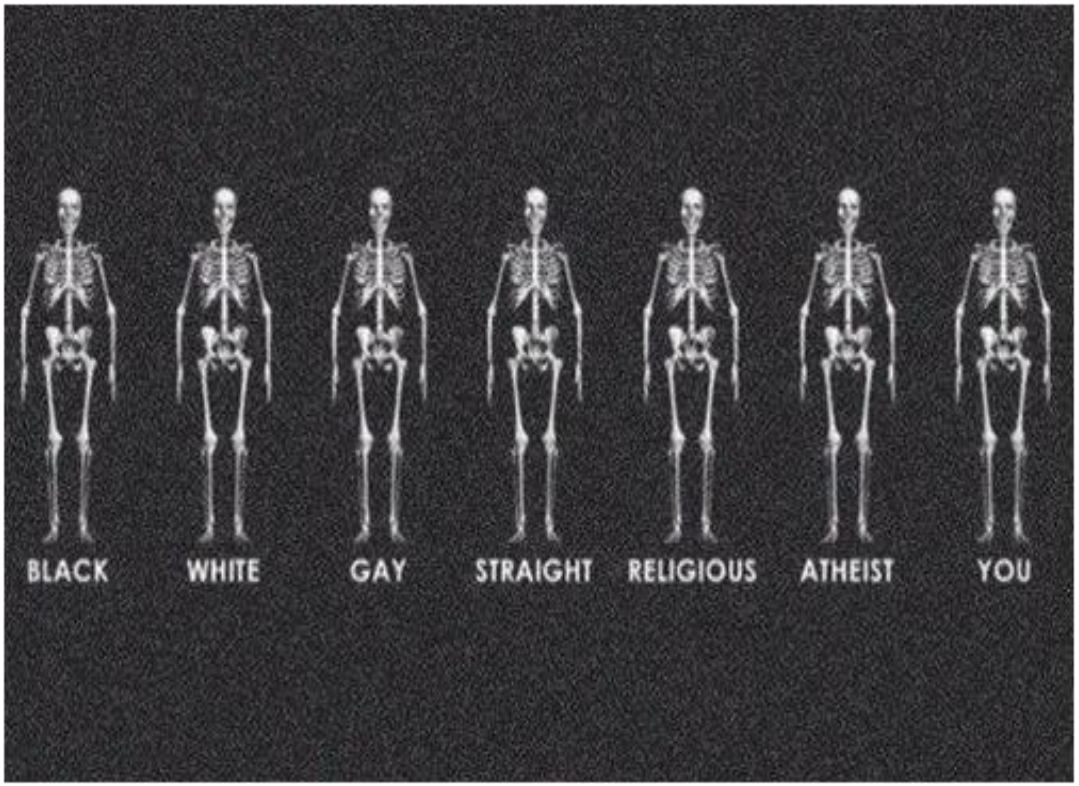

- **Εικόνα 4**: Εικόνα με μήνυμα κατά του ρατσισμού, που καταδεικνύει ότι όλοι οι άνθρωποι κατ’ ουσία είναι ίδιοι.

Τα τρία επίπεδα του ρατσισμού: ατομικός, πολιτισμικός ή νεορατσισμός και θεσμικός

Διακρίνουμε το ρατσισμό σε τρία επίπεδα

- **Ατομικό** – δράσεις των ατόμων που υποστηρίζουν το ρατσισμό
- Τον **πολιτισμικό** – η θεώρηση μιας πολιτισμικής ομάδας ως ανώτερης από μια άλλη
- Το **θεσμικό** – η θεσμική κατοχύρωση του περιορισμού των δικαιωμάτων και των επιλογών μιας ομάδας

Ο ρατσισμός

- Δεν είναι ζήτημα χαρακτήρα του ατόμου που τον ενστερνίζεται.
- Ο ρατσισμός διαπερνάει κοινωνικές δομές και θεσμούς, εδράζει σε συγκεκριμένα **συμφέροντα**, τα οποία υποστηρίζει και εξυπηρετεί.

Ατομικός ρατσισμός

1. **Εμπρόθετος**
2. Χωρίς πρόθεση – Καλοπροαίρετος;

Tin - Tin

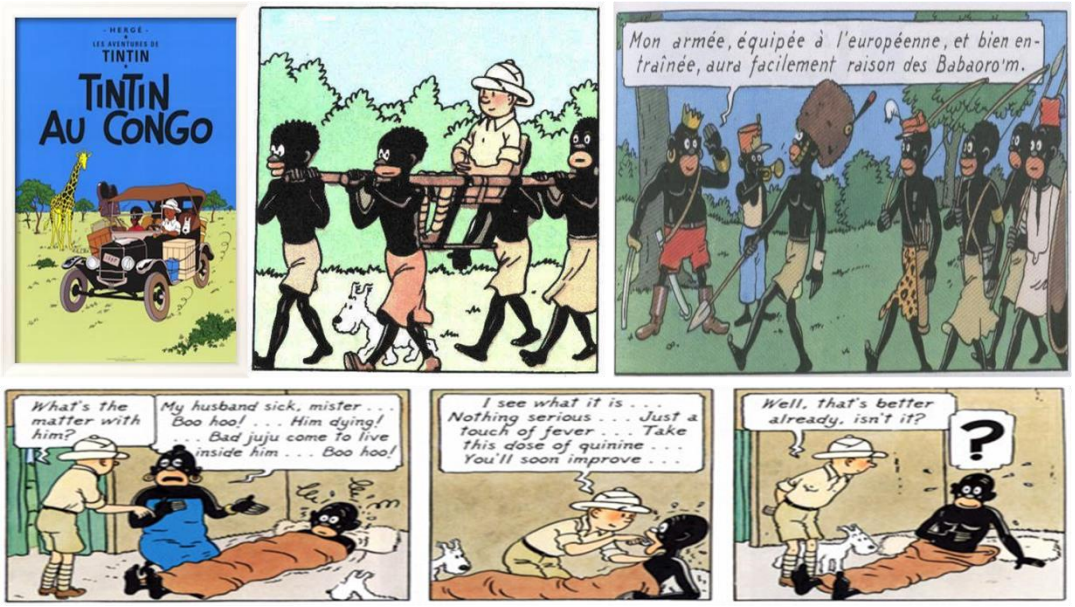

Εικόνες 5-10: Απόσπασμα από το κόμικς του Herge «*Les aventures de Tintin, Tintin au Congo*» με ρατσιστικές αναφορές στη «μαύρη φυλή».

Ο νεορατσισμός

- Στους στόχους του νεορατσισμού συμπεριλαμβάνεται κάθε είδους «διαφορετικότητα»:

1. Σώματος
2. Του χρώματος του δέρματος
3. Της θρησκείας
4. Της εθνικής / εθνοτικής προέλευσης
5. Του σεξουαλικού προσανατολισμού

Ο νεορατσισμός ή πολιτισμικός ρατσισμός Ι

- Η σύγχρονη εκδοχή του ρατσισμού
- Το δικαίωμα στη διαφορά
- Σεβασμό των διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων

Ο νεορατσισμός ή πολιτισμικός ρατσισμός ΙΙ

- Απόρριψη της επιμιξίας και της μετανάστευσης
- «Εμείς» και οι «άλλοι». Πόσο μακριά;
- Διπλός ο κίνδυνος
- Ο στιγματισμός, οι διακρίσεις και ο αποκλεισμός των «άλλων»

Ο νεορατσισμός ή πολιτισμικός ρατσισμός ΙΙΙ

- «ΕΜΕΙΣ» = «πολιτισμένοι»

  «Άλλοι» = «βάρβαροι»

- «**Κουλτουραλιστικός φονταμενταλισμός**»: Ο πολιτισμός ως αδιαπέραστο και αμετάβλητο πλαίσιο εκδήλωσης των ανθρώπινων δραστηριοτήτων (τρόπος ζωής).
- Δίνουμε **αξία** στις «**δικές**» μας κοινωνικές αξίες – υποτιμούμε τα αντίστοιχα των άλλων.

Θεσμικός Ρατσισμός: ορισμός

- Ρατσισμός που **ασκείται** από κυβερνήσεις, εταιρίες, οργανισμούς ή μεγάλες οργανώσεις «όπως η αστυνομία, το εκπαιδευτικό σύστημα και το πολιτικό σύστημα, σε τοπικό, εθνικό, αλλά και ανώτερο επίπεδο» (Cole, 2004: 36).

Θεσμικός Ρατσισμός: η καταγωγή της έννοιας

- Ο Θεσμικός Ρατσισμός σηματοδοτεί τους τρόπους με τους οποίους συνηθισμένες θεσμικές διαδικασίες, ανεξάρτητα από την πρόθεσή τους, καταλήγουν σε διακρίσεις εναντίον των μειονοτικών ομάδων.

Θεσμικός Ρατσισμός Ι

- Στην εκπαίδευση, η έννοια του θεσμικού ρατσισμού αναφέρεται σε **ιδεολογίες**, **κανόνες** και **πρακτικές** που **θεσμοποιούνται**, **μεταφέρονται** ή **γίνονται ανεκτές** από το σχολείο.

Θεσμικός Ρατσισμός ΙΙ

- Η έννοια αυτή βοηθάει στην μετάθεση της προσοχής στην ανάλυση του Ρατσισμού από τις **ατομικές πεποιθήσεις** και προκαταλήψεις σε **δομικούς / συστημικούς** παράγοντες.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ο ρατσισμός στην εκπαίδευση

Η αναγνώριση του ρατσισμού στην εκπαίδευση Ι

Φανερές και λιγότερο φανερές εκφάνσεις:

1. **Κρατικές ρυθμίσεις και διακανονισμοί**

- Αναλυτικό Πρόγραμμα
- Διάθεση πόρων (παροχή οικονομικής χορήγησης)
- Μη διδασκαλία της μητρικής γλώσσας και της ελληνικής ως δεύτερης
- Προγράμματα αντισταθμιστικής εκπαίδευσης

Η αναγνώριση του ρατσισμού στην εκπαίδευση ΙΙ

2. Τοπικές κοινότητες

- De facto μειονοτικά σχολεία με ανοχή ή ενεργό συμμετοχή τοπικών παραγόντων

Η αναγνώριση του ρατσισμού στην εκπαίδευση ΙΙΙ

3. Σχολικές πρακτικές και διαδικασίες

- Σχέσεις με γονείς και κηδεμόνες
- Γλώσσα επικοινωνίας
- Παράνομη τοποθέτηση μαθητών/τριών σε χαμηλότερες τάξεις
- Μη προώθηση αιτήματος δημιουργίας τάξεων υποδοχής και Φροντιστηριακών Τμημάτων
- Μη αποδοχή εγγραφής παιδιών

Η αναγνώριση του ρατσισμού στην εκπαίδευση IV

4. Πεποιθήσεις, στάσεις και συμπεριφορές των εκπαιδευτικών

- Εμμονή σε στερεότυπα
- Προσδοκίες
- Αξιολόγηση
- Πειθαρχία

Η έκφραση του ρατσισμού

- Ο πιο ευθέως **καθοριστικός παράγοντας** για τα αποτελέσματα της εκπαίδευσης των μαθητών των μειονοτικών ομάδων είναι ο τύπος της διάδρασης την οποία οι μαθητές βιώνουν με τους **δασκάλους τους και τους γονείς** τους ή άλλους σημαντικούς ενήλικες (Cummins,149).

Θεσμικός Ρατσισμός και Εκπαίδευση

Από έρευνα της Unicef (2001) Ελλάδας, προκύπτουν τα εξής:

- Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών θεωρεί ότι οι αλλοδαποί μαθητές/τριες πρέπει να παρακολουθούν ξεχωριστά σχολεία ή τάξεις, ενώ το 38,1% θεωρεί ότι οι ίδιοι/ες μαθητές/τριες μπορούν να παρακολουθούν οποιοδήποτε ελληνικό σχολείο.
- Το 67,9% δήλωσε ότι δεν θα τους ενοχλούσε αν στο σχολείο που διδάσκουν φοιτούσε σημαντικός αριθμός αλλοδαπών παιδιών, ενώ τρεις στους δέκα δήλωσαν ότι θα τους ενοχλούσε.
- Το 41,6% θεωρεί ότι οι αλλοδαπές/οί θα πρέπει να έχουν το δικαίωμα να γίνονται σημαιοφόροι στις εθνικές γιορτές, ενώ το 41,1% διαφωνεί.

Ρατσιστικές συμπεριφορές

Σύμφωνα με το Γκότοβο (1996:71), εκπαιδευτικοί:

- Αγνοούν συστηματικά τόσο την παρουσία τους στην τάξη όσο και τις προσπάθειες που καταβάλλουν.
- Δεν αναθέτουν ρόλους σε ορισμένες/ους μαθήτριες/ές, παρότι οι τελευταίες/οι το επιζητούν.
- Περνούν στην τάξη αρνητικά μηνύματα για μια συγκεκριμένη ομάδα μαθητών.
- Εκφράζουν δημόσια αξιολογικά σχόλια για τις ικανότητες ή τις αδυναμίες τους.
- Τους/τις θεωρούν υπεύθυνους/ες για οποιοδήποτε πρόβλημα δημιουργείται στην τάξη.
- Κάνουν αρνητικά σχόλια για ορισμένες συνήθειές τους.

Ερωτήματα

- Υπάρχουν σήμερα ρατσιστικές τάσεις στην ελληνική κοινωνία;
- Είναι η πρώτη φορά που συμβαίνει κάτι τέτοιο;

Σύνοψη

Σύνοψη Ι

Ρατσισμός = Προκατάληψη + εξουσία που οδηγεί μια ομάδα σε υποτελή διαβίωση.

Ο Ρατσισμός είναι:

- Ατομικός
- Θεσμικός
- Πολιτισμικός

Σύνοψη ΙΙ

Επιπτώσεις για εκπαιδευτικούς:

- Κατανόηση των δυσκολιών που δημιουργεί ο ρατσισμός στα διαφορετικά άτομα.
- Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η κουλτούρα και οι αξίες μας επιδρούν σ’ αυτό που αντιλαμβανόμαστε, σκεφτόμαστε και πράττουμε.

Σύνοψη ΙΙΙ

Επιπτώσεις για εκπαιδευτικούς:

- Κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η κουλτούρα μας επιδρά στις διαδράσεις μας με τις μαθήτριές μας και με την κοινότητά τους.
- Κατανόηση των χαρακτηριστικών της κουλτούρας που χρειάζονται διαπραγμάτευση για να δημιουργήσουμε ένα κατάλληλο περιβάλλον μάθησης.

Σχετικά:

- Ζάχος, Δ., Η Αντιμετώπιση των Εκπαιδευτικών Προβλημάτων των Μαθητών/τριών από Διαφορετικό Πολιτισμικό Περιβάλλον, στο: Μπότσαρη Ε. (επιμ.), Θέματα Εισαγωγικής Επιμόρφωσης για Νεοδιόριστους Εκπαιδευτικούς, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007, σελ. 144-158.

καθώς και στο:

- Μπότσαρη Ε. (επιμ.), Διαχείριση Προβλημάτων Σχολικής Τάξης, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007, σελ. 326-342, το οποίο παρατίθεται και σε ηλεκτρονική μορφή στο: http://www.pi-schools.gr, ανακτήθηκε στις 24 Μαΐου 2008.

Ευχαριστίες

Σας ευχαριστώ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 1

α) Στα ελληνικά:

- Balibar, E., Έρευνες πάνω στον εθνικισμό και το ρατσισμό, *Θέσεις,* τ. 25, 1988, όπως παρατίθεται στο: http://www.theseis.gr ανακτήθηκε στις 25 Μαρτίου 2006.
- Balibar, E., Racism and Nationalism. In: Balibar E. & Wallerstein, I., (eds), *Race, Nation, Class: Ambiguous Identities,* Verso, London 1991, pp. 37–68.
- Βεργίδης, Δ., Νεορατσισμός και σχολείο - η περίπτωση των Τσιγγανοπαίδων, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 81, Αθήνα 1995, σελ. 51-62.
- Bullivant, B., Προς μια ριζοσπαστική πολυπολιτισμικότητα: Ανάλυση των τάσεων στο Αναλυτικό πρόγραμμα και στον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, στο: Modgil, S., Verma, G., Mallick, K., Modgil, C., Πολυπολιτισμική Εκπαίδευση, Προβληματισμοί – Προοπτικές, ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1997, σελ. 65-88.
- Γκόβαρης, Χ., *Εισαγωγή στη Διαπολιτισμική Εκπαίδευση*, Ατραπός, Αθήνα 2004.
- Δαμανάκης, Μ., *Η Εκπαίδευση των Παλιννοστούντων και Αλλοδαπών Μαθητών στην Ελλάδα. Διαπολιτισμική Προσέγγιση*, Gutenberg, Αθήνα 1997.
- Ζάχος, Θ. Δ., Η συμβολή των εκπαιδευτικών στην αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών ανισοτήτων: δυνατότητες και περιορισμοί, στο: Χατζηθεοδωρίδης, Β., Γεωργιάδης, Ν. & Δεμίρογλου, Π., *Πρακτικά 2ου Πανελληνίου Συνεδρίου της Εταιρείας Επιστημών Αγωγής Δράμας «Θεωρητικές και ερευνητικές προσεγγίσεις στην εκπαιδευτική πραγματικότητα»*, Δράμα 2006, σελ. 309-319.
- Ζάχος, Δ., *Εκπαίδευση και Χειραφέτηση, Η υπέρβαση του κοινωνικού αποκλεισμού στο Φλάμπουρο*, Θεσσαλονίκη, Επίκεντρο 2007.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 2

- Ζάχος, Θ. Δ., Η αντιμετώπιση των εκπαιδευτικών προβλημάτων των μαθητών/τριών από διαφορετικό πολιτισμικό περιβάλλον, στο: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Μπότσαρη Ε. (επιμ.), *Θέματα Εισαγωγικής Επιμόρφωσης για Νεοδιόριστους Εκπαιδευτικούς,* Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, Αθήνα 2007γ, σελ. 144-158.
- Καλλίνικος, Α., *Ρατσισμός: Τι είναι και πως παλεύεται*, Εργατική Δημοκρατία, Αθήνα 1999.
- Κοφτερού, Π. Α. & Ζάχος, Θ. Δ., Οι αντιλήψεις των μόνων μητέρων μεταναστριών της Θεσσαλονίκης για εκπαίδευση των παιδιών τους, *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, τ. 52, 2008, σελ. 137-166.
- Νικολάου, Γ., Δίγλωσσα προγράμματα σπουδών: Τυπολογία και επιστημονικός διάλογος σχετικά με τη σκοπιμότητα εφαρμογής τους, *Επιστημονική Βήμα του Δασκάλου*, τ. 21, 2003, σελ. 65-78.
- Τρέσσου, Ε., Αποκλεισμός ειδικών ομάδων από την εκπαίδευση και μέσω της εκπαίδευσης. Ποιες ομάδες κινδυνεύουν περισσότερο, στο: Εταιρεία Πολιτικού Προβληματισμού «Νίκος Πουλαντζάς» και Συμβούλιο της Ευρώπης - Σπανού, Ε., (επιμ.), *Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 241-250.
- Τσιάκαλος, Γ., Κοινωνικός Αποκλεισμός: Ορισμοί, Πλαίσιο και Σημασία, στο: Κέντρο Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής - Κασιμάτη, Κ., (επιμ.), *Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η Ελληνική Εμπειρία*, Gutenberg, Αθήνα 1998, σελ. 39-65.
- Τσιάκαλος, Γ., *Οδηγός Αντιρατσιστικής Εκπαίδευσης,* Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2000.
- Τσιάκαλος, Γ., Ρατσισμός και «ξενοφοβία» στον ελληνικό δημόσιο λόγο – Μερικές διαπιστώσεις, *Εποχή*, 25-11-2001.
- Τσιάκαλος, Γ., *Απέναντι στα εργαστήρια του ρατσισμού,* Τυπωθήτω, Αθήνα 2006.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 3

β) Ξενόγλωσση:

- Allport, G., *The Nature of Prejudice,* Basic Books, New York 1979.
- Anyon, J., Dumas, M., Linville, D., Nolan, K., Perez, M., Tuck, E. & Weiss J., *Theory and Educational Research*, Routledge, New York 2008.
- Barker, M., *The New Racism*, Junction, London 1981.
- Bonnett, A., Anti-racism as a radical educational ideology in London and Tyneside, *Oxford Review of Education*, Vol. 16, No 2, 1990, pp. 255-267.
- Bonnett, A. & Carrington, B., Constructions of anti-racist education in Britain and Canada, *Comparative Education*, Vol. 32 No 3, 1996, pp: 271-288.
- Brandt, G. L., *The realization of anti-racist teaching*, The Falmer Press, Lewes 1986.
- Campbell, J. K., *Honour, Family and Patrtonage, A Study of Institutions and Moral Values in a Greek Mountain Community*, Oxford University Press, Oxford 1976.
- Carr, W., *For Education*, Open University Press, Buckingham 1998.
- Castells, M., Immigrants Workers and Class Struggles in Advanced Capitalism: the Western European Experience, *Politics and Society*, Vol. 5, 1975, pp. 33-66.
- Castles, S., Miller, M., *The Age of Migration*, The Guilford Press, USA, 1998.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 4

- Cole, M., 'Brutal and stinking' and 'difficult to handle': the historical and contemporary manifestations of racialisation, institutional racism, and schooling in Britain, *Race Ethnicity and Education*, Vol. 7, No. 1, March 2004, pp. 35-56.
- Dei, G. J. S., Knowledge and politics of social change: the implication of anti-racism, *British Journal of Sociology of Education*, Vol. 20, No 3, 1999, pp. 395 - 409.
- Harper, D., Small N's and community case studies, in: Ragin, C. & Becker, H., *What is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry,* Cambridge University Press, Cambridge 1992, pp. 139-158.
- Fay, B., *Critical Social Science, Liberation and its Limits*, Cornell University Press, New York 1987.
- Fleras, A. & Elliott, J. L., *The 'Nations Within': Aboriginal-State Relations in Canada, the United States, and New Zealand*, Oxford University Press, Oxford 1992.
- Gillborn, D., *'Race', Ethnicity & Education*, RoutledgeFalmer, London 2002.
- Giroux, H., Critical Theory and the Politics of Culture and Voice, in: Sherman, R. & Webb, R. (ed), *Qualitative research in education: Focus & Methods*, The Falmer Press, Sussex 1988, pp. 190-210.
- Kennendy, R., On Racial Integration, *Dissent,* Vol. 43, 1996, pp. 47-52.
- Kincheloe, J.L. & Steinberg, S. R., *Changing Multiculturalism*, Open University Press, Buckingham 1977.
- Lehmann, T., From Conflict Theory to Conflict Methodology: An Emerging Paradigm for Sociology, *Sociological Inquiry*, Vol. 44, No 1, 2007, pp. 15-28.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 5

- Majors, R., Gillborn, D. & Swell, T., The exclusion of Black children: implications for a racialised perspective, in: Majors, R. (ed.), *Educating Our Black Children*, Routledge Falmer, London 2001.
- Makedo, D. Bartolome, L., *Dancing with Bigotry, Beyond the Politics of Tolerance,* Palgrave 2001.
- Mansfield, E. & Kehoe, J., A Critical Examination of Anti-Racist Education, *Canadian Journal of Education*, Vol. 19, No 4, 1994, pp. 418-430.
- May, S., Introduction: Towards Critical Multiculturalism, in: May, S. (Ed.), *Critical multiculturalism: Rethinking multicultural and antiracist education*, The Falmer Press, London 1999, pp. 11-41.
- McLaren, P., White Terror and Oppositional Agency: Towards a Critical Multiculturalism, in: Sleeter, C. E. & and McLaren, P. L., *Multicultural Education, Critical Pedagogy, and the Politics of Difference*, State University of New York Press, Albany, NY, 1995, pp. 33-70.
- Miles, R., *Racism*, Routledge, London 1989.
- Miles, M. & Huberman, M., *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*, Sage, Thousand Oaks 1994.
- Nikolinakos, M., Notes on an Economic Theory of Racism, *Race*, Vol. XIV, No 4, 1973, pp. 335-381.
- Ogbu, J., *Minority education and caste: The American system in cross-cultural perspective*, Academic Press, New York 1978.
- Ogbu, J., Variability in minority school performance: A problem in search of an explanation, *Anthropology and Education Quarterly*, Vol. 18, 1987, pp. 312-334.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ 6

- Ryan, J., Experiencing urban education: The adjustment of Native students to the out of school demands of a post-secondary education program, *Canadian Journal of Native Studies*, Vol. 15, No 2, 1995, pp. 211-230.
- Simpson, G. & Yinger, *M. Racial and cultural minorities: An analysis of prejudice and discrimination*, Plenum Press, New York 1985.
- Sarup, M., *Education and the Ideologies of Racism*, Trentham Books, England 1991.
- Troyna, B., Beyond Multiculturalism: Towards the Enactment of Anti-Racist Education in Policy, Provision and Pedagogy, *Oxford Review of Education*, Vol. 13, No 3, 1987, pp. 307-320.
- Troyna, B., & Hatcher, R., Racist incidents in schools: a framework for analysis, *Journal of Education Policy*, Vol. 6, No 1, 1991, pp. 17-31.
- Van Dijk, T., Racist discourse, in: Cashmore, E. (Ed.) *Encyclopedia of race and ethnic studies*, Routledge, London 2004, pp. 351–355.
- Zachos, D., Roma, Egalitarianism and School Integration: The Case of Flampouro, *Journal for Critical Education Policy Studies*, Vol. 4, No. 2, 2006, παρατίθεται στο: http://www.jceps.com, ανακτήθηκε στις 6 Νοεμβρίου 2006.
- Zachos, D., Citizenship, Ethnicity and Education in Modern Greece, *Journal of Modern Greek Studies*, Vol. 27, No. 1, 2009, pp. 131-155.

Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων

- Το Έργο αυτό κάνει χρήση των ακόλουθων έργων:
- Εικόνες/Σχήματα/Διαγράμματα/Φωτογραφίες
- **Εικόνες 1-3**: Copyright Baron Cuvier, *Natural History* (1890),http://www.slideshare.net/sethallen26/race-ethnicity-14044289
- **Εικόνα 4**: Copyright http://www.pathfinder.gr/news/4248459/enas-diaforetikos-peripatos-kata-toy-ratsismoy/
- **Εικόνες 5-10**: Copyright Herge, *Les aventures de Tintin, Tintin au Congo* (1946), http://www.telegraph.co.uk/news/main.jhtml?xml=/news/2007/07/12/ntintin112.xml & http://vivirlatino.com/2007/07/13/racist-book-ruffles-feathers-in-the-uk.php

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Δημήτρης Θ. Ζάχος. «Αντιρατσιστική, Αντισεξιστική και Διαπολιτισμική Εκπαίδευση. Ρατσισμός (2)». Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014. Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση: http:// eclass.auth.gr/courses/OCRS307/

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Κερμανίδου Θεοδώρα

Θεσσαλονίκη, Εαρινό εξάμηνο 2014-2015

CC BY SA

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ
ΕΣΠΑ 2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ
Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.